

С. Л. Рабенко

здобувач кафедри господарського права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

УДК 341.63

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ОСПОРЮВАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Розглядаються останні законодавчі зміни в регулюванні процедури оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу в Україні. Аналізуються особливості оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу з урахуванням положень міжнародних договорів України та Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”, які не знайшли відображення в прийнятих законодавчих змінах. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства в частині процедурних питань оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу і рекомендації щодо застосування окремих діючих норм Цивільного процесуального кодексу України.

Ключові слова: господарське право, процесуальне право, цивільне процесуальне право, міжнародний комерційний арбітраж, третейський суд, арбітраж, судовий контроль, оспорювання рішень третейського суду.

Суттєвою перевагою вирішення зовнішньоекономічних спорів у міжнародному комерційному арбітражу, яка традиційно виділяється в юридичній науці, є обмеження судового контролю за арбітражним рішенням. Аналіз теоретичних і практичних проблем законодавчого забезпечення і правового регулювання оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу як одного із напрямків судового контролю за арбітражними рішеннями набуває особливої актуальності в контексті захисту прав суб'єктів господарювання в Україні.

Різні аспекти процедури оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу розглядалась у працях Л. Ф. Винокурової, О. І. Євтушенко, В. В. Комарова, Ю. Д. Притики, О. С. Перепелинської, Т. В. Сліпачук, А. Н. Жильцова, П. В. Крашеннікова, С. А. Курочкина, О. Ю. Скворцова та інших науковців. Одночасно слід зазначити, що у наукових дослідженнях мало уваги приділено практичним питанням застосування процедури оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу та останнім законодавчим змінам у цій сфері.

Тому метою цієї статті є розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства в частині процедурних питань оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу і рекомендації щодо застосування окремих діючих норм Цивільного процесуального кодексу України.

З часу прийняття Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж” [1, с. 198], який розроблено на підставі моделі Типового закону ЮНСІТРАЛ “Про міжнародний торговельний арбітраж” (далі — Типовий закон) [2], прийнятого Комісією ООН з права міжнародної торгівлі і схваленого Генеральною Асамблеєю ООН для можливого використання державами, кількість справ, розглянутих Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України, постійно збільшується. Ця тенденція існує і в

зарубіжних країнах з розвинутою економічною системою, де міжнародний комерційний арбітраж впродовж багатьох років залишається одним із найбільш популярних і ефективних альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів, який входить у систему недержавних юрисдикційних органів, уповноважених вирішувати спори і здійснювати захист порушених прав. Типовий закон відобразив досягнутий у світовому масштабі консенсус з ключових аспектів практики міжнародного арбітражу, сприйнятої у багатьох державах світу, що є особливо важливим у контексті процедури оспорювання арбітражних рішень, так як ним передбачається вичерпний перелік підстав і чіткі строки для оспорювання арбітражних рішень.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж” цей закон застосовується до міжнародного комерційного арбітражу, якщо місце арбітражу знаходиться на території України. Для мети цього Закону арбітраж розглядається як будь-який арбітраж (третейський суд), незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою, зокрема Міжнародним комерційним арбітражним судом або Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України (ч. 1 ст. 2 Закону).

Закон України “Про третейські суди” [3], прийнятий в 2004 році, окремо врегулював порядок утворення та діяльності третейських судів в Україні і встановив вимоги щодо третейського розгляду з метою захисту майнових і немайнових прав. При цьому в ч. 4 ст. 2 Закону обумовлено, що його дія не поширюється на міжнародний комерційний арбітраж. Враховуючи складну і специфічну правову природу третейських судів взагалі і такого їх різновиду, яким є міжнародний комерційний арбітраж, більшість питань у цій сфері, як в Україні, так і в зарубіжних країнах, залишаються актуальними для дослідження, починаючи з визначення місця інституту третейського розгляду в системі права як приватної юрисдикції і його співвідношення з суміжними правовими юрисдикціями, і завершуючи проблемами, що виникають при виконанні рішень третейських судів. При цьому, якщо у світі спостерігається тенденція, пов’язана з перерозподілом спорів у сферу третейського розгляду і збільшенням кількості арбітрабельних спорів, то зміни, які відбулися в законодавстві України в цій галузі в останні роки, свідчать про звуження сфери третейського розгляду і посилення судового контролю за рішеннями третейських судів. Аналогічна тенденція спостерігається і в судовій практиці, але це є предметом окремого обговорення, оскільки потребує самостійного аналізу і дослідження. Таким чином, проблема удосконалення правового регулювання діяльності міжнародного комерційного арбітражу як системи приватної юрисдикції залишається актуальною.

В Україні впродовж багатьох років одним із найбільш актуальних питань, які потребували нагального вирішення, залишалось оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу, винесених на території України, на що неодноразово зверталась увага в українській юридичній літературі [4, с. 18]. З набранням чинності у 2004 році Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) [5] ситуація тривалий час не змінювалась і процедура розгляду судами клопотань про скасування рішень третейських судів залишалась нерегульованою, незважаючи на факт розгляду декількох тисяч справ тільки Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України за цей час [6, с. 8]. Наявність двох нормативних актів, які регулюють особливості діяльності третейських судів в Україні, а саме Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж” та Закону України “Про третейські суди”, знайшло відображення в нещодавніх змінах, внесених до ЦПК України Законом України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду” [7, с. 644]. Вказаними змінами

передбачається регламентація процедури оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Також вказаними змінами частково враховані особливості регулювання порядку оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу шляхом внесення застережень про такі особливості у текст двох статей. У зв'язку із цим залишається актуальним дослідження можливості застосування й інших статей цього розділу до арбітражних рішень з метою формування відповідної судової практики застосування цих положень ЦПК України.

В цілому, позитивно оцінюючи нещодавно внесені до ЦПК України зміни та беручи до уваги зауваження до проекту цих змін, на що зверталась увага в одній із статей автора [8, с. 79], необхідно зазначити, що актуальним на сьогодні стає проведення ретельного аналізу діючого законодавства під час здійснення функції контролю державними судами в частині розгляду клопотань про скасування рішень міжнародного комерційного арбітражу і судової практики застосування положень гл. 1 розд. VII ЦПК України, так як положення Закону України "Про міжнародний комерційний арбітраж" передбачають певні особливості оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу.

Однією з характерних особливостей міжнародного комерційного арбітражу, яка розглядається як суттєва перевага вирішення зовнішньоекономічних спорів таким шляхом, є остаточність винесеного рішення, яка знаходить свій вираз у відсутності можливості його оскарження у традиційному розумінні господарського та цивільного процесів у зв'язку з обмеженням судового контролю за арбітражними рішеннями. Це не означає усунення будь-якого судового контролю за рішеннями міжнародного комерційного арбітражу, втім, форми та обсяг такого контролю встановлюються національним законодавством і відрізняються залежно від того, яка обирається модель судового контролю за арбітражними рішеннями у місці його винесення [9, с. 51]. Питання здійснення судового контролю, а саме оспорювання і відміни арбітражного рішення за місцем його винесення, регулюються виключно національним законодавством. Положення справ щодо оспорювання арбітражних рішень цілком справедливо розглядається як свого роду концентрований вираз ставлення судової системи до міжнародного комерційного арбітражу [10, с. 168].

Згідно зі ст. 19 Закону України "Про міжнародні договори України" [11, с. 540] чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства (ч. 1 ст. 19 Закону). Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (ч. 2 ст. 19 Закону). Одним із таких міжнародних договорів є Європейська конвенція "Про зовнішньоторговельний арбітраж" (Женева, 1961 року) [12, с. 2940], учасницею якої є Україна і яка почала діяти на території України з 7 січня 1964 року. Ця конвенція застосовується до арбітражних процесів і рішень, заснованих на арбітражних угодах, і передбачає підстави скасування арбітражних рішень компетентним державним судом.

У Законі України "Про міжнародний комерційний арбітраж" питанню меж втручання суду присвячена окрема ст. 5, згідно з якою з питань, що регулюються цим Законом, ніяке судове втручання не повинно мати місця, крім як у випадках, коли воно передбачене у цьому законі. Ст. 5 національного закону "Про міжнародний комерційний арбітраж" відтворює позицію Типового закону щодо взаємодії третейських і державних судів і меж втручання держави в особі суду в арбітражний розгляд, яка була предметом ретельного обговорення під час підготовки Типового закону. При цьому в юридичній літературі підкреслюється, що в Типовому законі знайдено оптимальний варіант втручання державного суду в арбітражне

провадження, воно не має субстанціального характеру і пов'язано лише з забезпеченням функціонування інституту арбітражу [13, с. 37].

У випадку, якщо місце арбітражу знаходиться на території України, згідно з ч. 2 ст. 1 Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж” до міжнародного комерційного арбітражу можуть за угодою сторін передаватися спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а також їх спори з іншими суб'єктами права України. Таким чином, у законодавстві України повинно бути визначено процесуальний порядок розгляду клопотань про скасування рішень міжнародного комерційного арбітражу, тобто порядок оспорування арбітражних рішень щодо зовнішньоекономічних спорів, винесених на території України.

З метою усунення прогалин у цій частині законодавства України був прийнятий Закон України “Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду”, згідно з яким ЦПК України було доповнено розд. VII–1 “Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів”, відповідно до якого повинні оспорюватися й арбітражні рішення. Оскільки існуючі особливості оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу, передбачені положеннями Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”, не знайшли відображення в ЦПК України, виникає необхідність проведення ретельного аналізу внесених змін з метою дослідження можливості їх застосування судами до міжнародного комерційного арбітражу.

Законом України “Про міжнародний комерційний арбітраж” компетентним судом, уповноваженим розглядати клопотання про скасування арбітражного рішення, визначені районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди за місцезнаходженням арбітражу (ч. 2 ст. 6 Закону). Тому вищевказаними змінами в ЦПК України до цивільної юрисдикції судів також віднесений розгляд справ у порядку цивільного судочинства про оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу (ч. 4 ст. 15 ЦПК України).

Окремо слід зазначити, що до 2005 року в Україні розгляд клопотань про скасування арбітражних рішень було віднесено до компетенції апеляційних судів областей, Київського, Севастопольського судів та Апеляційного суду Автономної Республіки Крим (згідно з ч. 2 ст. 6 Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж” у редакції, що діяла до 29 вересня 2005 року). Таким чином, клопотання про скасування рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України розглядалися Апеляційним судом міста Києва як суду першої інстанції за місцезнаходженням арбітражу. 29 вересня 2005 року набрали чинності зміни до ч. 2 ст. 6 Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”, згідно яких повноваження по розгляду клопотань про скасування рішень арбітражу були передані до районних, районних у містах, міських та міськрайонних судів за місцезнаходженням арбітражу. Відповідно до вказаних змін клопотання про скасування рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України на сьогодні розглядаються Шевченківським районним судом міста Києва.

Практика українських судів по розгляду клопотань про скасування арбітражних рішень в Україні базується у більшості випадків на проарбітражній позиції. Водночас, враховуючи сучасні тенденції розвитку міжнародного комерційного арбітражу, досвід інших країн, а також наявний позитивний досвід Апеляційного суду міста Києва з розгляду клопотань про скасування арбітражних

рішень, вважаємо за доцільне повернутися до розгляду справ цієї категорії саме апеляційними судами, як це було передбачено Законом України “Про міжнародний комерційний арбітраж” в редакції що діяла до 29 вересня 2005 року.

У ЦПК України використовується загальний термін “оскарження” рішень третейських судів, а щодо міжнародного комерційного арбітражу застосовується наступне формулювання: Рішення міжнародного комерційного арбітражу, якщо місце арбітражу знаходиться на території України, може бути “оспоровано” сторонами до суду відповідно до міжнародного договору України та/або Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж” (ч. 5 ст. 389¹ ЦПК України). Втім, у Законі України “Про міжнародний комерційний арбітраж” встановлена спеціальна процедура оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу (ст. 34 Закону) і вживається термін “оспорювання арбітражного рішення”, що вважається більш вдалим. При цьому клопотання про скасування розглядається в Законі як винятковий засіб оспорювання арбітражного рішення. У юридичній літературі справедливо зазначається, що відмова законодавця від терміна “оскарження” є свідомою, оскільки термінологічна різниця відображає суттєву різницю в інститутах оспорювання й оскарження [14, с. 546]. Оспорювання арбітражного рішення врегульовано Європейською конвенцією “Про зовнішньоторговельний арбітраж”, в якій підстави скасування арбітражного рішення ще вужче у порівнянні з позицією Типового закону (і відповідно Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”), а арбітражне законодавство деяких країн дозволяє сторонам арбітражної угоди за взаємною домовленістю взагалі виключати судовий контроль за арбітражним рішенням. Тому, на наш погляд, в ЦПК України, і в Законі України “Про третейські суди” термін “оскарження” рішень третейських судів доцільно замінити на термін “оспорювання”.

Особливості регулювання порядку оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу, прийнятих на території України, враховані у ч. 5 ст. 389¹ ЦПК України шляхом закріплення можливості їх оспорювання сторонами у суді відповідно до міжнародного договору України та/або Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”. Також у ч. 4 ст. 389⁵ ЦПК України зазначені особливості щодо підстав для скасування рішень міжнародного комерційного арбітражу. Таким чином, відповідні зміни до ЦПК України регламентують у переважній більшості провадження у справах про оскарження рішень третейських судів і встановлюють загальні принципи оспорювання рішень міжнародного арбітражу. На сьогодні суди застосовують при розгляді справ про оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу норми, що регламентують провадження у справах про оскарження рішень третейських судів з урахуванням існуючих особливостей арбітражу. Водночас розд. VII–1 ЦПК України повинен визначати окрім загальних принципів, і особливості оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу, прийнятих на території України, з урахуванням положень міжнародних договорів України та Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”, які залишаються не визначеними на сьогодні.

Ці особливості стосуються строку, протягом якого подається клопотання про скасування арбітражного рішення. У ч. 2 ст. 389¹ ЦПК України пропонується загальний строк для звернення зі скаргою на рішення третейського суду — три місяці з дня прийняття рішення третейським судом, при цьому не визначено, яку дату вважати днем прийняття рішення: дату засідання чи дату підписання рішення усіма третейськими суддями. Водночас у Законі України “Про міжнародний комерційний арбітраж” передбачено, що клопотання про скасування арбітражного рішення може бути заявлено протягом трьох місяців, рахуючи з дня, коли сторона, що заявляє це клопотання, отримала арбітражне рішення (що цілком виправдано, враховуючи участь у справі іноземного підприємства, можливу участь у розгляді справи іноземних арбітрів і відповідно ускладнення узгодження тексту рішення, складність таких справ тощо). При цьому в Законі спеціально врегульований порядок

надіслання й отримання письмових повідомлень (ст. 3 “Отримання письмових повідомлень”), який цілком виправдано не застосовується до повідомлень у ході провадження в судах. Таким чином, судам при розгляді питання про прийняття чи залишення без розгляду клопотань про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу необхідно застосовувати положення Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж” щодо строку подачі клопотання, які містять особливий, відмінний від передбаченого ЦПК України, порядок обчислення строку, протягом якого сторона може подати відповідне клопотання.

Наведений висновок є також цілком справедливим, враховуючи, що Закон України “Про міжнародний комерційний арбітраж” не встановлює обов’язок арбітрів з оголошення рішення у засіданні (або принаймні хоча б його резолютивної частини) й обов’язок направити сторонам мотивоване рішення у строк, який не перевищує п’яти днів з дня оголошення резолютивної частини рішення, як це передбачає Закон України “Про третейські суди”, визначаючи лише загальні вимоги до форми і змісту арбітражного рішення. Порядок прийняття рішень складом арбітрів, визначений законом, застосовується з урахуванням процедури розгляду, встановленої регламентами або правилами, затвердженими в установленому порядку для постійно діючих арбітражних судів, або рекомендованих для арбітражу *ad hoc*. Так, Регламентом Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України [15] передбачено, як загальне правило, винесення рішення у справі у засіданні Арбітражного суду (оголошення його резолютивної частини), надіслання арбітражного рішення сторонам протягом 15 днів з дати прийняття рішення (з правом Голови Міжнародного комерційного арбітражного суду у виняткових випадках продовжити зазначений строк), право складу Арбітражного суду в особливо складних справах не оголошувати в засіданні резолютивну частину рішення, але надіслати сторонам рішення в строк, який не повинен перевищувати 20 днів.

Втім, наприклад, згідно з Арбітражним Регламентом Арбітражного інституту при Торговій палаті м. Стокгольма від 1 січня 2010 року (Регламент) [16] не названий конкретний строк, протягом якого повинно бути винесено рішення. У Регламенті лише зроблено застереження, що рішення повинен виноситися не пізніше шести місяців з дня передачі справи складу арбітражу (ст. 37 Регламенту), що робиться після того, як буде сформовано склад арбітражу та внесено аванс на покриття витратків, при цьому в ч. 2 ст. 36 Регламенту зазначено, що рішенням обов’язково повинно містити дату його винесення. Також, згідно з Регламентом Правління наділене правом продовжувати вказаний вище строк на підставі мотивованого прохання з боку складу арбітражу або за інших обставин, коли таке продовження вважається доцільним (ст. 37 Регламенту). Відмова від встановлення в Регламентах конкретного строку для винесення арбітражного рішення є достатньо поширеною для постійно діючих арбітражних судів, враховуючи вищезазначені обставини. Тому для арбітражних рішень обчислення строку на оспорування найбільш доцільне і можливе з дня отримання арбітражного рішення стороною, яка подає клопотання про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу.

У юридичній літературі залишається спірним питання щодо можливості оспорування арбітражного рішення особами, які не були притягнуті до участі в арбітражному розгляді, але питання про їх права і обов’язки були розглянуті арбітражем, і таким рішенням порушуються їх права і законні інтереси, тобто питання кола суб’єктів оспорування арбітражних рішень. Внесеними змінами до ЦПК України це питання також не врегульоване. У ч. 4 ст. 26 ЦПК України передбачено, що у справах про оскарження рішення третейського суду та про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду особами, які беруть участь у справі, є учасники третейського розгляду, особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їх права і обов’язки, треті особи, а також представники цих осіб. Вважаємо, що внесені до ст. 26 ЦПК України зміни стосовно складу осіб, які беруть участь у справах про оскарження

рішень третейського суду, стосуються лише справ про оскарження рішень внутрішніх третейських судів. Не врегульованим залишається питання надання чи ненадання права оспорювати арбітражне рішення органам та особам, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, або державні чи суспільні інтереси. На нашу думку, відсутність регламентації цього питання свідчить про відсутність відповідних прав у вказаних осіб. У той же час відсутність належного регулювання цього питання може стати підставою для появи суперечливої судової практики.

Відповідь на питання щодо можливості оспорювання арбітражного рішення третіми особами тісно пов'язана із питанням про можливість третіх осіб бути учасниками арбітражного розгляду. Ані Типовий закон, ані національний закон не регулюють процедуру вступу до арбітражного розгляду третіх осіб. Але це питання регулюється в Регламентах постійно діючих арбітражних судів. Так, згідно зі ст. 43 Регламенту Міжнародного комерційного арбітражного суду при ТПП України вступ до арбітражного розгляду допускається тільки за згодою сторін спору. Для залучення до розгляду третьої особи, окрім згоди сторін, подібна також згода особи, яка залучається. Згода на залучення третьої особи повинна бути виражена у письмовій формі.

Поширеною в юридичній літературі є думка, що суб'єктами оспорювання рішень третейських судів (у тому числі і міжнародних комерційних арбітражних судів) можуть бути особи, які брали участь у третейському розгляді, перш за все, це сторони і треті особи, які заявляють самостійні вимоги, які притягнуті до участі у справі і які приєдналися до арбітражної угоди [див., напр.: 17, с. 856]. Таким чином, право будь якої сторони арбітражного розгляду оспорювати арбітражне рішення незалежно від того, чи брала відповідна сторона участь в арбітражному процесі, не заперечується, не заперечується також право на оспорювання арбітражного рішення третіх осіб у справі, які заявляють самостійні вимоги, якщо вони були притягнуті до участі у справі і приєдналися до арбітражної угоди, оскільки умови вступу до арбітражного розгляду третьої особи спеціально прописані в Регламентах постійно діючих третейських судів.

Враховуючи невизначеність у питанні про статус третіх осіб (при чому як таких, що заявляють самостійні вимоги на предмет позову, так і таких, що не заявляють самостійних вимог), яких не залучено до участі в арбітражному розгляді, залишається невирішеною і проблема можливості оспорювання арбітражного рішення третіми особами, які не брали участь у арбітражному розгляді, якщо прийнято рішення про їхні права й обов'язки. Обґрунтованою, на наш погляд, є точка зору російського вченого О. Ю. Скворцова щодо того, що якщо третя особа не зв'язана третейською угодою, вона не вправі бути учасником третейського процесу, включаючи стадію опротестування відповідного рішення. Якщо ж третейським судом прийнято рішення про права і обов'язки особи, яку не притягнуто до участі у третейському розгляді, то таке рішення неможливо буде виконати у примусовому порядку [14, с. 305]. Принаймні щодо міжнародного комерційного арбітражу така позиція може бути сприйнята як виправдана і як така, що не суперечить національному Закону України "Про міжнародний комерційний арбітраж". З метою забезпечення правильної й однакової судової практики вважаємо за необхідне звернути увагу судів на ці питання з метою вироблення однакової практики вирішення вказаних питань судами.

Не врегульований також порядок розгляду клопотань щодо компетенції третейського суду у разі винесення третейським судом постанови попереднього характеру про свою компетенцію. Йдеться мова про визначення правил розгляду клопотань про скасування попередніх постанов міжнародного комерційного арбітражу, винесених у межах реалізації принципу "компетенції — компетенції". Реалізація цього принципу знайшла закріплення у п. 3 ст. V Європейської конвенції "Про зовнішньоторговельний арбітраж" та ст. 16 Закону України "Про міжнародний

комерційний арбітраж”, а також у Регламентах постійно діючих арбітражних судів. На нашу думку, доцільно доповнити розд. VII–1 ЦПК України статтею, яка визначить порядок розгляду клопотань щодо компетенції третейського суду, у разі винесення третейським судом постанови попереднього характеру про свою компетенцію. Вказана стаття повинна містити перелік випадків, у яких сторона має право звернутись із вказаним клопотанням до суду, а саме у випадках, передбачених міжнародним договором України та/або Законом України “Про міжнародний комерційний арбітраж”. Компетентним судом, уповноваженим розглядати клопотання про скасування постанов попереднього характеру міжнародного комерційного арбітражу про свою компетенцію, необхідно визначити районні, районні у містах, міські та міськрайонні суди за місцезнаходженням арбітражу, як це передбачено у нині діючій редакції Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”. Також необхідно передбачити строк для подання такого клопотання. Відповідно до ст. 16 Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж” сторони наділені правом протягом 30 днів після отримання повідомлення про винесення третейським судом постанови попереднього характеру про свою компетенцію подати відповідне клопотання до суду. Доцільним з нашої точки зору є закріплення цього строку й на рівні ЦПК України. На нашу думку, розгляд справ даної категорії повинен відбуватись за правилами, передбаченими розд. VII–1 ЦПК України, про що необхідно зазначити в окремому пункті відповідної статті. За результатами розгляду клопотання з питання компетенції третейського суду суд повинен постановляти ухвалу за правилами, встановленими ЦПК України для ухвалення рішення. Ухвала суду за результатами розгляду заяви з питання компетенції третейського суду не підлягає ніякому оскарженню

Окремо слід зазначити про необхідність врегулювання питання процедури розгляду заяв щодо оскарження рішення третейського суду про відмову в поновленні строку на подачу заперечень щодо компетенції третейського суду по розгляду спору, вказаного в п. 2 ст. V Європейської конвенції “Про зовнішньоторговельний арбітраж”. На наш погляд, доцільно передбачити, що розгляд заяв даного типу повинен відбуватись у тому ж самому порядку, що і розгляд заяв з питань компетенції третейського суду.

Доцільним вважається також внесення відповідних змін до ст. 3 Закону України “Про судовий збір” [18] щодо розширення об’єкту справляння судового збору, а саме необхідно передбачити обов’язок по сплаті судового збору за подання до суду клопотань про скасування рішень саме міжнародного комерційного арбітражу, клопотань з питання компетенції міжнародного комерційного арбітражу, у разі винесення постанови міжнародним комерційним арбітражем попереднього характеру про наявність у нього компетенції та клопотань щодо поновлення строку на подачу заперечень щодо компетенції міжнародного комерційного арбітражу по розгляду відповідного спору.

З метою забезпечення правильної та однакової судової практики до внесення наступних змін у вказаний розділ ЦПК вважаємо за необхідне прийняття Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ Постанови пленуму з питань практики застосування судами розд. VII–1 ЦПК України щодо розгляду справ про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу, і про визнання і виконання рішень арбітражів або огляду відповідної судової практики з цих питань. При підготовці нової Постанови Пленуму Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ необхідно врахувати положення Постанови Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України” [19], яка відіграла в свій час надзвичайно важливу роль в усуненні суттєвої прогалини в законодавстві України, яка з’явилась після прийняття у 1994 році Закону України “Про міжнародний

комерційний арбітраж”. По суті, вказаною Постановою було врегульовано окремі питання щодо розгляду судами клопотань про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України, що також дозволило уникнути неоднакового підходу судів до розгляду справ цієї категорії та помилок при розгляді цих клопотань. Крім того, за визначеними підходами Постанова повністю відповідала міжнародній арбітражній і судовій практиці, оскільки носила проарбітражний характер, обмежуючи втручання судів в діяльність арбітражу у відповідності до положень міжнародних договорів і Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”.

Як висновок, необхідно відзначити, що в цілому внесені до ЦПК України зміни можна охарактеризувати як позитивні, у той же час врахування особливостей арбітражних рішень і порядку їх оспорування дозволить у повній мірі забезпечити правове регулювання правовідносин з оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу у судах загальної юрисдикції, що повинно призвести до підвищення якості та ефективності третейського судочинства, а також запобігти можливим зловживанням у цій сфері. Подальші наукові розробки з урахуванням судової практики із оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу, на наш погляд, сприяли б підвищенню рівня захисту прав суб’єктів господарювання в Україні і, як наслідок, підвищенню привабливості України як місця проведення арбітражу.

Список використаних джерел

1. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24.02.1994 р. № 4002–ХІІ [Текст] // ВВР. — 1994. — № 25. — Ст. 198.
2. Типовой закон ЮНСИТРАЛ о международном торговом арбитраже [1985 год] (с изменениями, принятыми в 2006 году) [Электронный ресурс] Комиссия Организации Объединенных Наций по праву международной торговли (UNCITRAL). — URL : http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/arbitration/ml-arb/07-87000_Ebook.pdf.
3. Про третейські суди : Закон України від 11.05.2004 р. № 1701–ІV [Текст] // ВВР. — 2004. — № 35. — Ст. 412.
4. *Слипачук, Т. В.* Оспаривание решений международного коммерческого арбитража на Украине [Текст] / Т. В. Слипачук, О. С. Перепелинская // Юридическая практика. — 2008. — № 26 (548). — 24 июня. — С. 18.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618–ІV [Текст] // ВВР. — 2004. — № 40–42. — Ст. 492.
6. *Побірченко, І. Г.* 15 років світового визнання [Текст] / І. Г. Побірченко // Діловий вісник. — 2007. — № 8 (159). — С. 8–9.
7. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду : Закон України від 03.02.2011 р. № 2979–VІ [Текст] // ОВУ. — 2011. — № 16. — Ст. 644.
8. *Винокурова, Л. Ф.* Аналіз законодавчих ініціатив щодо правового регулювання оспорування рішень третейських судів [Текст] / Л. Ф. Винокурова, С. Л. Рабенко // Юридична Україна. — 2011. — № 1. — С. 76–84.
9. *Винокурова, Л. Ф.* Оспорування рішень, винесених в порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України [Текст] / Л. Ф. Винокурова // Практика Міжнародного комерційного арбітражу. — 2007. — № 3–4 (5–6). — С. 47–65.
10. *Жильцов, А. Н.* Оспаривание решений международных коммерческих арбитражей в соответствии с российским законодательством — современные тенденции [Текст] / А. Н. Жильцов // Международный коммерческий арбитраж: современные проблемы и решения : сборник статей к 75–летию Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате Российской Федерации / под ред. А. С. Комарова ; МКАС при ТПП РФ. — М. : Статут, 2007. — С. 168–194.
11. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 р. № 1906–ІV [Текст] // ВВР. — 2004. — № 50. — Ст. 540.

12. Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 21.04.1961 р. [Текст] // ОВУ. — 2004. — № 44. — Ст. 428.
13. Комаров, В. В. Международный коммерческий арбитраж [Текст] / В. В. Комаров, В. Н. Погорецкий. — Х. : Право, 2009. — 164 с.
14. Скворцов, О. Ю. Третейское разбирательство предпринимательских споров в России: проблемы, тенденции, перспективы [Текст] / О. Ю. Скворцов. — М. : Волтерс Клувер, 2005. — 691 с.
15. Регламент Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате Украины : утв. решением Президиума Торгово-промышленной палаты Украины от 17.04.2007 г., протокол № 18 (1) [Электронный ресурс] Торгово-Промышленная Палата Украины. — URL : <http://www.ucci.org.ua/arb/icac/ru/rules.html>.
16. Арбитражный регламент Арбитражного института при торговой палате г. Стокгольма : принят Торговой палатой г. Стокгольма и вступил в силу с 1 января 2010 года [Электронный ресурс] Affdrskontakter & Affdrsnadtverk Stockholm. — URL : <http://www.chamber.se/filearchive/3/33774/Regler%202010%20pdf.pdf>.
17. Комментарий к Арбитражному процессуальному кодексу Российской Федерации [Текст] / под ред. П. В. Крашенникова. — М. : Статут, 2007. — 1135 с.
18. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI [Текст] // ОВУ. — 2011. — № 59. — Ст. 2349.
19. Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.12.1999 р. № 12 [Текст] // Вісник Верховного Суду України. — 2000. — № 1.

Надійшла до редакції 28.03.2012

Рабенко С. Л. Анализ законодательных изменений в правовом регулировании оспаривания решений международного коммерческого арбитража

Рассматриваются законодательные изменения в правовом регулировании процедуры оспаривания решений международного коммерческого арбитража в Украине. Анализируются особенности оспаривания решений международного коммерческого арбитража, с учетом положений международных договоров Украины и Закона Украины “О международном коммерческом арбитраже”, которые не нашли отражения в принятых законодательных изменениях. Разработаны предложения по совершенствованию законодательства в части процедурных вопросов оспаривания решений международного коммерческого арбитража и рекомендации по применению отдельных действующих норм Гражданского процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: хозяйственное право, хозяйственное процессуальное право, гражданское процессуальное право, международный коммерческий арбитраж, третейский суд, арбитраж, судебный контроль, оспаривание решений третейского суда.

Rabenco, S. L. Analysis of the Introduced in International Commercial Arbitration Awards Challenging Procedure Amendments

The article considers legislative amendments introduced to the regulation of international commercial arbitration awards challenging procedure. The Author analyzed peculiarities of international commercial arbitration awards challenging procedure, taking into account provisions of the International Agreements of Ukraine and the Law of Ukraine “On international commercial arbitration”, which were not reflected in introduced legislative amendments. Propositions on improvement of the legislation in the field of procedural issues of international commercial arbitration awards challenging and recommendations on application of certain Civil procedure Code of Ukraine provisions in force were presented in this article.

Key words: commercial law, commercial procedure law, civil procedure law, international commercial arbitration, arbitration, judicial control, challenge of arbitral award.

